

אלמה תנן [לקמן כד ב] אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, ולטעמך דאיסורו משום הטיה, מאי טעמא אסור?

ומשנינן: התם טעמא, גזירה שלא ידליקו ביום טוב, אטו שמא מתוך שידליקו בו ביום טוב, ידליקו בו אף בשבת.

רב חסדא אמר: לשמא יטה, לא חישינן.

אלא מאי טעמא אסור?

ומבארין: דהכא במתניתין, ביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, ואין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, כדילפינן לקמן כד ב מקראי.

ומקשינן: והא מדקתני סיפא [לקמן כד, ב] "אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב", מכלל, דרישא לאו ביום טוב עסקינן, ואם כן אי אפשר לומר דטעמא דמתניתין דאין מדליקין בשמן שריפה איירי ביום טוב.

אמר רבי חנינא מסורא: תנא דמתניתין לקמן "מה טעם" קאמר: מה טעם אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב — לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב.

תניא כוותיה דרב חסדא שהטעם שאין כד-א מדליקין בשמן שריפה הוא משום שאין שורפין קדשים ביום טוב.

דתניא בברייתא: כל אלו השמנים שאמרו חכמים שאין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן ביום טוב. הוי' משמן שריפה, והטעם: לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב.

שנינו לעיל שקבעו את ימי חנוכה בהלל

אמר רבא: מאן דרחים [אוהב] רבנן, הרי בזכות זה שאוהבם כאב את בנו, הוא זוכה דהווי' ליה בנין רבנן.

מאן דרחיל מרבנן, שהוא ירא מהם. זוכה דהווי' ליה התנורתא [חתנים] רבנן.

מאן דמוקיר רבנן, זוכה, שהוא גופיה הוי צורבא מרבנן.

ואי האי גברא לאו בר הכי הוא שאינו רגיל לעסוק בתורה, זוכה דמשתמען מיליה שישמעו לדבריו כמו צורבא מרבנן.

שנינו במשנה: ולא בשמן שריפה.

והוינן בה: מאי הוא שמן שריפה?

ומבארין: אמר רבה: הוא שמן של תרומה שנטמאת.

ואמאי קרי לה שמן שריפה?

הואיל ואסור באכילה, ולשריפה הוא עומד.

והוינן בה: ובנר שבת — מאי טעמא לא ידליק אותו בשמן שריפה?

ומבארין: מתוך שמצוה עליו לבערו, כדי שלא יבואו בו לידי תקלה — שמא יאכלוהו — גזרו חכמים גזירה שלא להדליק בו נר שבת, כי שמא מתוך שירצה שיתכלה מהר, הוא יטה את הנר.

אמר ליה אביו: אלא מעתה, שאיסור ההדלקה בשמן שריפה הוא משום שמא יטה — ביום טוב, שאין איסור הבערה, לישתרי להדליק בשמן שריפה.

והודאה בתפילה.

בברכת המזון?

איבעיא להו: מהו להזכיר את ענין של חנוכה בברכת המזון?

וצדדי הספק:

וצדדי הספק:

אם תמצוי לומר שבחנוכה הטעם הוא משום שימים אלו הם תקנה מדרבנן ולכן לא צריך להזכיר ענינו של יום. אבל ראש חודש שהוא דאורייתא צריך להזכירו בברכת המזון.

כיון דימים אלו מדרבנן הוא דנהיגי, להכי לא מדכרינן, לא חייבוהו להזכיר.

או דילמא: כיון דראש חודש לא אסור בעשיית מלאכה להכי לא מזכרינן.

או דילמא, משום פירסומי ניסא — מדכרינן.

פליגי בה אמוראי:

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: אינו מחויב להזכיר. ואם בא ורוצה להזכיר — מזכיר ענין היום בהודאה, בברכת הארץ⁽⁴⁸⁾.

רב אמר: מזכיר.

רבי חנינא אמר: אינו מזכיר.

רב הונא בר יהודה איקלע, נזדמן, לבי רבא. סבר, לאדכורי לחנוכה בברכת המזון בברכת בונה ירושלים.

אמר רב זריקא: נקוט מילי דרב, דאמר מזכיר, בידך.

מאי טעמא? משום דקאי רבי אושעיא כוותיה.

אמר להו רב ששת: מזכיר בברכת המזון כמו בתפילה: מה תפילה מזכיר ענין היום בהודאה⁽⁴⁹⁾ [אחרי מודים], אף כשמזכיר בברכת המזון מזכיר בהודאה, בנודה לך.

דתני רבי אושעיא: ימים שיש בהן קרבן מוסף, כגון: ראש חודש, וחולו של מועד, הרי כשמתפלל ערבית, ושחרית, ומנחה —

איבעיא להו: מהו להזכיר ראש חודש

בזה קבלת חובה.

48. מבואר בגמ' שהזכרת חנוכה בברכת המזון היא רשות.

ועוד הקשה העמק ברכה, שאחרי שכבר בירך ברכת המזון, אם חוזר ומברך בשנית בגלל שלא הזכיר, הרי זה ברכה לבטלה, כי לא שייך נדבה בברכת המזון, ורק בתפילה שבאה בנדבה שייך לחייב אותו לחזור על התפילה בשנית.

ובהגהות מימוניות (ברכות, ב) הביא את דעת הראב"ה, שכיון שנהגו העולם להזכיר חנוכה בברכת המזון נעשה הדבר כחובה גמורה, ואם שכח צריך לחזור ולברך.

49. כתב השער הציון (תרפב, ב) שאם טעה ובמקום לומר על הניסים בהודאה, אמר בעבודה — כלומר לאחר רצה, אם השלים תפילתו בדיעבד אינו צריך לחזור ואין כאן הפסק.

ובעמק ברכה הקשה על דברי הראב"ה, שרק לגבי תפילה שהיא במקום קרבן ובאה בנדבה שייך לומר בה שאף שהיא רשות קיבלו אותה כחובה, כמו שחייבים להביא קרבן נדבה, אבל לגבי הזכרת חנוכה וראש חודש לא שייך

מתפלל שמונה עשרה, ואומר מעין המאורע, דהיינו "יעלה ויבוא", בברכת עבודה. שמבקש כי ישיב הקב"ה את עבודת הקרבנות למקומה ויקריבו קרבנות היום. **ואם לא אמר, שלא הזכיר מעין המאורע — מחזירין אותו.**

וכמו כן, בראש חודש ובחול המועד — אין בהן קדושה, קידוש על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון.

אבל, ימים שאין בהן קרבן מוסף, כגון: ימי שני וחמישי, ותעניות, ומעמדות — אם לא הזכיר מענינו של יום, אין מחזירין אותו.

שמואל ודרד תקנו שיהיו נציגים מכל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבת קרבנות הצבור. והיו מחולקים לכ"ד מעמדות [כמנין משמרות הכהונה]. ואנשי המעמד היו מתענין בשני ובשלישי וברביעי ובחמישי. [תענית כו א. רמב"ם כלי מקדש פ"ו]

והוינן בדברי רבי אושעיא: ימי שני וחמישי — מאי עבדתייהו לחלקם משאר ימות השנה?

ומבארין: אלא הכי קאמרינן: ימי שני וחמישי של תעניות, וכן של אנשי מעמדות — בתפילת ערבית, ושחרית ומנחה, מתפלל שמונה עשרה. ואומר מעין המאורע היינו תפלת "ענגנו" בשומע תפילה.

ואם לא אמר — אין מחזירין אותו.

ואין בהם אזכרה בברכת המזון. כשועד ערבית קודם התענית, וכל שכן לאחריה.

איבעיא להו: מהו להזכיר ענינו של חנוכה [היינו "על הניסים"] בתפילת מוספין של שבת וראש חודש שבימי חנוכה?

וצדדי הספק הם:

כיון דלית ביה קרבן מוסף בדידיה, מדין חנוכה, להכי לא מדכרינן.

או דילמא: שבת או ראש חודש — יום הוא שחייב בארבע תפילות, וכיון שבימים אלו מחויב בתפילת מוסף, לא גריעא משאר תפילות [אף שחובתה מצד השבת והראש חודש] ומזכיר בה ענין היום בברכת ההודאה.

פליגי בה אמוראי:

רב הונא ורב יהודה דאמרי תרויהו: אינו מזכיר של חנוכה במוספין של שבת וראש חודש.

רב נחמן ורבי יוחנן דאמרי תרויהו: מזכיר בהם.

אמר אבבי לרב יוסף: הא מילתא דאמרו רב הונא ורב יהודה שאינו מזכיר — דרב הוא.

דאמר רב גידל אמר רב: ראש חודש שחל להיות בשבת — המפטיר בנביא בשבת,

וראה בשערי תשובה שהביא בשם הרדב"ז שיכול לומר לומר על הניסים או יעלה ויבוא בין ברכה לברכה, ואין בזה הפסק.

ומשמע בדבריו שאם טעה ואמר על הניסים בעבודה, ולא השלים עדיין תפילתו, צריך לחזור שנית ולומר על הניסים במקומו כדין.

אינו צריך להזכיר בברכות הפטרה מענינו **של ראש חודש**.

וטעמו: משום שאילמלא יום שבת, אין קורין בנביא בראש חודש.

וכשם שבהפטרה אזלינן אחר היום ה"מחייב" של הקריאה, הוא הדין לגבי הזכרת חנוכה במוספי שבת וראש חודש. שהואיל ואין חיוב המוסף מחמת החנוכה אינו מזכיר בהם של חנוכה.

ודחינן: מי דמי?! התב, בהפטרה, נביא בדראש חודש — ליכא כלל. וכיון שאין בו בראש חודש קריאת הפטרה הרי גם כשאירע ראש חודש בשבת אין מזכירים אותו בברכת הפטרה. וזו היא סברתו של רב גידל שאינו מזכיר בברכת הפטרה בשבת את ענין ראש חודש.

אבל הכא בחנוכה, הרי איתיה להזכרת היום בתפילת ערבית ושחרית ומנחה. ולכך יום שמחוייב בארבע תפילות, כגון שבת או ראש חודש, מזכיר אף במוסף ענינו של יום.

אלא, להא דמיא מילתא דרב הונא ורב יהודה.

דאמר רב אחדבוי אמר רב מתנה אמר רב: יום טוב שחל להיות בשבת — המפטיר בנביא בתפילת מנחה בשבת [ובימיהם היו רגילים לקרא בשבת במנחה עשרה פסוקים מנביא] — אינו צריך להזכיר בברכת הפטרה ענינו של יום טוב.

והטעם: משום שאילמלא שבת, אין קורין בנביא בתפילת מנחה ביום טוב. ואף שבשחרית קורין בנביא, מכל מקום הואיל ודין הקריאה של מנחה היא מחמת השבת

ולא מחמת היום טוב, לכן אין מזכיר בברכותיה את היום טוב.

וכמו כן לגבי הזכרת ענין חנוכה בתפילת מוסף של ימי חנוכה. כיון שחובת התפילה אינה מחמת החנוכה לא מזכיר בה ענינו של חנוכה.

ומסקינן: ולית הלכתא ככל הני שמעתתא! כד-ב

דלא כרב הונא ורב יהודה, שאמרו שאינו מזכיר חנוכה במוספין.

ודלא כרב גידל, דאמר שהמפטיר בשבת ראש חודש אינו מזכיר ראש חודש.

ודלא כדרב אחדבוי, דאמר שיום טוב שחל להיות בשבת אינו צריך להזכיר יום טוב בקריאת נביא של מנחה.

אלא הלכתא כי הא דאמר רב יהושע בן לוי:

יום הכפורים שחל להיות בשבת — המתפלל תפילת נעילה צריך להזכיר של שבת, ואומר: ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום הכפורים הזה, וחותם את ברכתו: מקדש השבת ויום הכפורים.

ומאי טעמא מזכיר של שבת?

משום שיום הוא שנתחייב בארבע תפלות [מלבד תפילת הלילה]. וכיון שחובת היום הוא צריך להזכיר בה גם את השבת.

ותמהינן: קשיא הילכתא אחילכתא:

אמרת הילכתא כרבי יהושע בן לוי דמזכיר בנעילה את יום השבת. ומאידך, קיימא לן